

UPPSALA
UNIVERSITET

Omvärldsbevakning psykotraumatologi:
18 januari 2022 – 17 maj 2022

Kunskapscentrum i psykotraumatologi

Sammanställt av Kunskapscentrum i psykotraumatologi vid
institutionen för medicinska vetenskaper, Uppsala universitet,
på uppdrag av Socialstyrelsen.

Författarna svarar för innehåll och slutsatser.

Uppsala, 1 juni 2022

Om rapporten

Kunskapscentrum i psykotraumatologi ska regelbundet rapportera till Socialstyrelsen om aktualiteter inom kunskapsområdet. Rapporteringen sker bland annat i form av omvärldsbevakningar tre gånger per år.

Målgruppen för denna omvärldsbevakning är tjänstemän, verksamhetsansvariga, legitimerad vårdpersonal och beslutsfattare som arbetar med krisberedskap eller katastrofmedicinsk beredskap inom till exempel Socialstyrelsen, MSB, Försvarmakten, regionala och kommunala hälso- och sjukvården samt socialtjänsten.

Syftet med omvärldsbevakningen är att förse målgruppen med regelbunden uppdatering gällande aktualiteter som berör svensk katastrofmedicinsk beredskap inom kunskapsområdet. Baserat på bevakning av och deltagande i aktiviteter och informationskällor inom kunskapsområdet ska kunskapscentrumet i omvärldsbevakningen identifiera och i korthet beskriva aktuella frågeställningar, diskussioner, projektresultat, aktiviteter och liknande som berör den svenska hälso- och sjukvårdens katastrofmedicinska beredskap.

Med samma underlag ska kunskapscentrumet även identifiera och i korthet beskriva inträffade särskilda händelser inom och utanför Sverige, där kunskap om orsak, händelseförlopp, hantering eller erhållna erfarenheter bidrar till att utveckla och stärka den svenska hälso- och sjukvårdens katastrofmedicinska beredskap.

Innehåll

Inledning	5
Särskilda händelser	5
Coronapandemin	5
Våldsdåd och olyckor	6
Konferenser och möten	7
International Society for Traumatic Stress Studies	7
POSOM 2020 & 2022	7
Rapporter	8
Aktuellt i korthet	8

Inledning

Detta är en omvärldsbevakning från Kunskapscentrum inom psykotraumatologi på uppdrag av Socialstyrelsen. Omvärldsbevakningen omfattar primärt perioden 18 januari 2021 till 17 maj 2022, men kan vid behov beröra händelser kort före och efter denna period. Inom ramen för bevakningen, har denna rapport en ambition att övergripande sammanfatta relevanta händelser utifrån ett psykotraumatologiskt perspektiv, samt peka på publikationer av relevans för fältet som har publicerats i närtid. För att underlätta för läsaren anges hänvisningar i löpande text till publicerade verk med en siffra medan en referenslista i slutet av dokumentet innehåller fullständiga källhänvisningar.

Särskilda händelser

Under innevarande bevakningsperiod har kriget i Ukraina varit dominerande och Coronapandemin har inte längre samma framträdande plats. När uppmärksamheten skiftar från ett skeende till ett annat finns risk att vi glömmer att dra lärdomar från det tidigare skeendet, liksom att bevaka de händelser som är av mera vardaglig karaktär i Sverige.

Coronapandemin

I början av bevakningsperioden fram till februari 2022 hade pandemin i Sverige ytterligare en topp i smittspridning och sjukvårdsbelastning. Därefter avtog smittspridningen och ser nu ut att ligga på samma låga nivåer som somrarna 2021 och 2020. Avvecklingen av åtgärder som begränsade social samvaro i flera offentliga rum påbörjades i februari och det följdes av en successiv tillbakagång till arbetsplatser och högskolor. Vården och omsorgens återgång har släpat efter men följt samma process.

Det börjar nu publiceras mera omfattande forskning om psykisk ohälsa över tid relaterat till pandemin, och flera meta-analyser – sammanställningar av enskilda studier – publiceras. Liksom tidigare noteras fortfarande inte någon tydlig allmän ackumulerad effekt av pandemin på psykisk ohälsa i större grupper av allmän befolkning.¹ Pandemin ter sig också ha medfört en viss nedgång av besök vid psykiatriska akutmottagningar i Sverige, om än inte för

alla tillstånd.² Det är dock ännu för tidigt att vara helt säker på pandemins effekter på psykisk ohälsa.

Tidigare indikationer att hälso- och sjukvårdspersonal är en särskilt utsatt grupp vad gäller psykisk påverkan i form av oro, stressreaktioner och sömnsvårigheter har blivit tydligare.³ Samtidigt ser vi också i flera länder att psykisk ohälsa blivit något mera vanligt att beakta och i vissa fall minskat stigmat runt psykisk ohälsa.⁴

Ett observandum om psykisk ohälsa gäller personer som har varit svårt sjuka i COVID-19. Tillgängliga data pekar på att dessa individer har klart förhöjd risk för negativa psykiska reaktioner under en tid efter tillfrisknande från infektionen.⁵

Ukraina

Under våren har fokus på pandemin flyttats till den alarmerande utvecklingen i Ukraina. Ungefär fem miljoner människor har flytt landet, och närmare 40 000 har sökt skydd i Sverige.⁶

Krig medför förstas risk för potentiellt traumatiska upplevelser och risken ökar över tid. Detta bidrar till att grupper som lyckas lämna ett krig i ett tidigt skede vanligtvis har något mindre risk för traumarelaterad psykisk ohälsa jämfört med de som kan undkomma i ett senare skede. Det största antalet drabbade i behov av psykologiska och sociala insatser är oftast kvar inom landet eller i angränsande länder.

Flera aktörer liksom kommunala krisstödsgrupper i en del kommuner har aktiverats för att stödja och för att bistå med samordning mellan frivilligorganisationer. Det finns en risk att ett stort inflöde kan överbelasta befintliga resurser för mottagande som fortfarande upplever vissa släpande effekter av flyktingkrisen. Men det är oklart i vilken utsträckning som personer från Ukraina som kommit till Sverige behöver insatser.

Kunskapscentret har via internationella nätverk kontakt med krisstöds-kunniga i Ukraina och angränsande länder. Kompetensen om krisstöd i dessa länder bedöms vara liknande i läget i Sverige om än inte lika systematiserat; det finns generellt vissa resurser men det stora akuta behovet betyder att personal som tidigare inte arbetat med krisstöd behöver engageras. Vi uppfattar dock också att Rysslands agerande sedan 2014 orsakat en ökad andel människor i Ukraina som traumatiserats. Inom Europa har därför flera föreningar bidragit med professionellt stöd, exempelvis har European Society for Traumatic Stress Studies samlat experter och

etablerat handledning via webben för personal i Ukraina och närområdet som behöver stöd i att hjälpa andra.

Rysslands invasion i Ukraina aktualiserar också vikten av informationshygien. Desinformation via exempelvis sociala medier kan spridas för att öka polarisering i den allmänna opinionen och minska tilliten till samhällets förmåga. En hög grad av mediekonsumtion kan hos enskilda väcka oro och rädsla.

Våldsdåd och olyckor

Under rubriken våldsdåd sammanfattas skottlossning, sprängattentat, knivattacker och andra liknande händelser. Under bevakningsperioden har det inträffat flera händelser som aktiverat kommunala POSOM-grupper. Dessa grupper har i flera kommuner under våren också bistått med stöd och med samordning av frivilligrupper i samband med insatser till flyktingar från Ukraina.

Händelser under perioden som initierat en aktivering av kommunala krisstödsgrupper – i enskilda fall gäller det endast en kontakt med men ingen aktivering av krisstödsgruppen:

Januari

- Brand flerfamiljshus, Uddevalla

Februari

- Misstänkt mordbrand i villa, en skadad, Eksjö kommun
- Våldsbrott, en omkommen, Gävle

Mars

- Fallolycka från fönster i flerbostadshus, ett barn omkom, Nässjö kommun
- Skottlossning polisinsats, en omkommen, Öckerö kommun
- Trafikolycka med A-traktor, Sätters kommun
- Mordförsök mot barn, Umeå
- Tre skottlossningar under två dagar, en skadad, Eskilstuna kommun

April

- Ingen händelse

Maj

- Trafikolycka, tre omkomna, Hallandsåsen
- Drunkningsolycka, barn omkommet, Vindelns kommun

Händelserna är inte en heltäckande beskrivning men illustrerar vikten av alerta psykosociala krisstödsorganisationer som kan ge snabbt stöd till drabbade.

Konferenser och möten

International Society for Traumatic Stress Studies

International Society for Traumatic Stress Studies, ISTSS, genomförde en virtuell konferens i november 2021 på temat "Trauma in Context: Moving Beyond the Individual." Presentationerna handlade om individuella och sociala faktorer på flera nivåer; familjer, samhälle, institutioner och globala kontexter, med ett särskilt fokus på samhällsförtryck. Konferensen 2021 genomfördes virtuellt på ett nordamerikanskt tidsschema vilket gjorde det mycket utmanande för deltagare från andra världsdelar att ta del av mycket från konferensen. 2022 års konferens har temat "Trauma as a Transdiagnostic Risk Factor Across the Lifespan" och planeras till 9-12 november på plats i Atlanta, USA.

Webbadress till ISTSS: <http://www.istss.org/>

Rapporter

Rykten under pandemin

Tre forskningsrapporter från Mittuniversitetet, finansierade av MSB, avhandlar ryktesspridning under pandemin. Rapporterna är intressanta ur ett psykotraumatologiskt perspektiv då informationsbegäret vanligtvis är mycket stort under kriser och katastrofer, och kan ha konsekvenser för dess påverkan på rädsla och tillit.

Smittspridning och ryktesspridning,⁷ beskriver myndigheters och mediers hantering av rykten under pandemin. Studien

sammanfattar utmaningar i att bemöta rykten och diskuterar beredskapen för att klara sådana uppgifter bättre.

Den andra rapporten, *Kriskommunikativa dilemman*,⁸ beskriver mera generellt svenska myndigheters arbete för att hantera rykten och redovisar strategier och rekommendationer baserade på myndigheterna arbete.

Slutligen diskuterar *Viral Beliefs*⁹ drivkrafter bakom ryktesspridning och den roll som rykten har i människors vardagliga liv i tider av osäkerhet och ovisshet.

Aktuellt i korthet

Självhjälpsapp för posttraumatisk stress

Ett forskningsprojekt vid Kunskapscentrum i psykotraumatologi har visat att en mobilapp för posttraumatisk stress, PTSD Coach Sverige, kan vara hjälpsam för personer med posttraumatisk stress. Förhoppningsvis kan appen vara ett komplement till sedvanliga krisstödsinsatser. Appen har via Uppsala universitet tillgängliggjorts för nedladdning i Apple App Store och Google Play Store, och den vetenskapliga publikationen som rapporterar om studien finns publicerad i Journal of Medical Internet Research.¹⁰

Ny professor vid Mittuniversitetet

Professor Monique Pfaltz, nu vid Mittuniversitetet, kommer från Schweiz och har lång erfarenhet av internationell forskning inom psykotraumatologi. Hon bidrar med stor kompetens till psykotraumatologi som kunskapsområde i Sverige.

Referenser

- ¹ Gémes K, Bergström J, Papola D, Barbui C, Lam AIF, Hall BJ, Seedat S, Morina N, Quero S, Campos D, Pinucci I, Tarsitani L, Deguen S, van der Waerden J, Patanè M, Sijbrandij M, Acartürk C, Burchert S, Bryant RA, Mittendorfer-Rutz E. Symptoms of anxiety and depression during the COVID-19 pandemic in six European countries and Australia - Differences by prior mental disorders and migration status. J

-
- Affect Disord. 2022 May 19;311:214-223. doi: 10.1016/j.jad.2022.05.082
- ² Hamlin M, Ymerson T, Carlsen HK, Dellepiane M, Falk Ö, Ioannou M, Steingrimsson S. Changes in Psychiatric Inpatient Service Utilization During the First and Second Waves of the COVID-19 Pandemic. *Front Psychiatry*. 2022 Feb 17;13:829374. doi: 10.3389/fpsy.2022.829374.
- ³ Dragioti E, Tsartalis D, Mentis M, Mantzoukas S, Gouva M. Impact of the COVID-19 pandemic on the mental health of hospital staff: An umbrella review of 44 meta-analyses. *Int J Nurs Stud*. 2022 Apr 27;131:104272. doi: 10.1016/j.ijnurstu.2022.104272.
- ⁴ Javakhishvili JD, Arnberg F, Greenberg N, Kazlauskas E, Lotzin A, Xavier M. Dealing with the COVID-19 pandemic in Europe: five lessons from the European Society for Traumatic Stress Studies. *Eur J Psychotraumatol*. 2022 May 3;13(1):2046330. doi: 10.1080/20008198.2022.2046330.
- ⁵ Magnúsdóttir I, Lovik A, Unnarsdóttir AB, McCartney D, Ask H, Kõiv K, Christoffersen LAN, Johnson SU, Hauksdóttir A, Fawns-Ritchie C, Helenius D, González-Hijón J, Lu L, Ebrahimi OV, Hoffart A, Porteous DJ, Fang F, Jakobsdóttir J, Lehto K, Andreassen OA, Pedersen OBV, Aspelund T, Valdimarsdóttir UA; COVIDMENT Collaboration. Acute COVID-19 severity and mental health morbidity trajectories in patient populations of six nations: an observational study. *Lancet Public Health*. 2022 May;7(5):e406-e416. doi: 10.1016/S2468-2667(22)00042-1. Epub 2022 Mar 14. PMID: 35298894; PMCID: PMC8920517.
- ⁶ Migrationsverket (2022) Uppdaterat huvudscenari: 80 000 skyddssökande från Ukraina till Sverige i år. 2022-04-27. <https://www.migrationsverket.se/>
- ⁷ Marie Grusell, Lena Jendel & Lars Nord (2022) *Smittspridning och ryktesspridning - En studie av myndigheter, regioner och medier under Coronapandemin*. Mittuniversitetet, DEMICOM rapport nr 46
- ⁸ Kristina Jämtelid (2022) *Kriskommunikativa dilemman - Myndigheters hantering av rykten och osäker information*. Mittuniversitetet, DEMICOM rapport nr 47
- ⁹ Gary Alan Fine (2022) *Viral beliefs - Covid claims in a world of rumor*. Mittuniversitetet, DEMICOM rapport nr 48.
- ¹⁰ Ida Hensler, Josefin Sveen, Martin Cernvall & Filip Arnberg (2022) Efficacy, Benefits and Harms of a Self-Management App (PTSD Coach) in a Swedish, Trauma-Exposed Community Sample: Randomized Controlled Trial. *Journal of Medical Internet Research*. <https://doi.org/10.2196/31419>

